

Paul
Auster

V krajině
posledních
věcí

PROSTOR

Paul Auster
V krajině posledních věcí

PROSTOR

Paul Auster
V krajině posledních věcí

přeložil Jan Jirák

PROSTOR | PRAHA | 2014

Copyright © by Paul Auster 1987
Czech edition © PROSTOR, 2014
Translation © Jan Jirák, 2014

ISBN 978-80-7260-302-2

Siri Hustvedtové

*Docela nedávno, když jsem prošel branou snů,
navštívil jsem na zemi místo, kde leží slavné město Zmaru.*

NATHANIEL HAWTHORNE

Tyhle věci jsou poslední, psala. Jedna po druhé mizí a nikdy se nevrátí. Můžu ti vyprávět o těch, které jsem viděla a které už tu nejsou, ale pochybuj, že na to zbude čas. Všechno se teď odehrává nějak moc rychle a já nestačím držet krok.

Nečekám, že to pochopíš. Sama jsi nic z toho neviděla a představit si to nedokážeš, i kdyby ses snažila sebevíc. Jsou to poslední věci. Takový dům tu jeden den je a další den je pryč. Ulice, po které jsi včera šla, dneska už není. Dokonce i počasí se v jednom kuse mění. Po slunečném dni další den proprší, jeden den sněží a další den padne mlha, nejdřív je horko, pak zase zima, jednou fouká vítr, pak je bezvětří, byla vlezlá zima a dnes, uprostřed zimy, je najednou světlem provoněné odpoledne, teplé tak, že člověku stačí svetr. Když žiješ v tomhle městě, naučíš se, že nic není jisté. Na okamžik zavřeš oči, pak se rozhlídneš, a věci, co tam před chvilkou ještě byly, jsou pryč. Nic tu nemá trvání, víš, dokonce ani myšlenky v tobě nevydrží. A nemůžeš ztrácet čas tím, že po nich budeš pátrat. Jakmile jsou pryč, je po všem.

Takhle já žiju, pokračoval její dopis. Moc nejím. Jen tolik, abych zvládla příští krok, víc ne. Někdy jsem strašlivě unavená. Mám pocit, že ten příští krok už neudělám. Ale nakonec to zvládnou. Občas je to na draka, ale pořád ještě funguju. Měla bys vidět, jak dobře funguju.

Ulice města jsou všude kolem a každá je jiná. Položím jednu nohu před druhou a pak tu druhou nohu

před první a potom jen doufám, že se mi to celé podaří zopakovat. O nic víc nejde. Musíš pochopit, jak na tom teď jsem. Jsem v pohybu. Dýchám takový vzduch, jaký tu mám. Jím co nejmiň. Ať si říká, kdo chce co chce, jediná věc, na které záleží, je udržet se na nohou.

Vzpomeň si, cos mi říkala, než jsem odjela. William zmizel, prohlásila jsi, a ať ho budeš hledat sebevíc, nikdy ho nenajdeš. To jsou tvoje slova. A já na to odpověděla, že je mi fuk, co říkáš, že brášku najdu. A pak jsem nasedla na tu šílenou loď a nechala tě tam. Jak už je to dlouho? Nevzpomenou si. Roky a roky, řekla bych. Ale jen to tak odhaduju. Je mi to fuk. Ztratila jsem představu o světě a s tím už nikdo nic nenadělá.

Jisté je jen tohle. Nebýt toho, že mám hlad, nedokázala bych jít dál. Musíš se naučit vyjít s málem, co nejlíp to jde. Když miň chceš, miň ti stačí, a čím miň potřebuješ, tím líp přežíváš. Tohle s člověkem udělá město. Vyžene z tebe všechny myšlenky. Přinutí tě, abys chtěla žít, a současně se tě snaží připravit o život. Před tímhle není úniku. Buď to zvládneš, nebo ne. A když ano, nemůžeš si být jista, že se ti to podaří i příště. A když to nezvládneš, žádné příště nebude.

Ani nevím, proč ti to tak najednou píšu. Abych byla upřímná, od chvíle, co jsem tady, jsem si na tebe sotva vzpomněla. Teď, po té dlouhé době, najednou cítím, že potřebuju něco říct, a když to rychle nenapíšu, hlava se mi rozskočí. Je mi fuk, jestli to budeš číst. Je mi dokonce fuk, jestli ti to pošlu - pokud by něco takového šlo vůbec udělat. Možná jde jen o jediné. Píšu to, protože ty nic nevíš. Protože jsi daleko ode mne a nemáš o ničem ani páru.

Lidi jsou tu tak vyzábli, psala, že je občas odfoukne vítr. Větry jsou tu děsivé, vřdycky udeří od řeky a skučí ti v uších, pořád člověkem cloumají sem a tam a vhnějí mu papíry a odpadky do cesty. Je docela běžné, že ti nejhíbenější se pohybují po dvou nebo po třech, někdy celé rodiny, svázaní k sobě provazy a řetězy, aby byli proti poryvům větru stabilnější. Jiní se radši úplně přestanou pohybovat a krčí se ve dveřích a výklencích, dokud není obloha úplně čistá a nebezpečí zcela nepomine. Je lepší ticho čekat někde v koutě, myslí si, než aby to s člověkem praštilo o kameny. V omezování jídla je totiž možné se vypracovat natolik, že nakonec už člověk nemusí jíst vůbec nic.

Pro ty, co s hladem bojují, je to ale ještě horší. Když člověk příliš myslí na jídlo, nekouká z toho nic jiného než trable. Někteří lidé jsou tím přímo posedlí, prostě se nedokážou smířit s realitou. Bez ustání se potloukají po ulicích, přehrabují odpadky, aby našli něco k snědku, a strašlivě riskují kvůli sebemenšímu soustu. Je jedno, kolik se jim toho podaří najít, protože toho nikdy nebude dost. Jedí, ale nikdy se nenasytí, zakusují se do jídla se zvířecím chvatem, hubenými prstíky je trhají, jejich přežvykující čelisti se nikdy nezastaví. Většina jim toho sklouzne po bradě a to, co se jim podaří polknout, zpravidla po pár minutách vyzvracejí. Je to pomalá smrt, jako by jídlo bylo oheň, šílenství, které je spaluje zevnitř. Myslí si, že jedí, aby zůstali naživu, ale skončí tak, že se sami stanou potravou.

Jak se ukazuje, jídlo je složitá záležitost, a pokud se člověk nenaučí smířit se s tím, jak se věci mají, nikdy nebude mít sám před sebou klid. Nedostatek potravy

je tu běžný a jídlo, které ti dnes přineslo potěšení, velmi pravděpodobně zítra už neseženeš. Asi nejbezpečnější, nejspolehlivější místa, kde se dá nakupovat, jsou městské tržnice, ale tam jsou vysoké ceny a výběr mizerný. Jednou nemají nic jiného než ředkvičky, podruhé zase jen okoralý čokoládový dort. Měnit takhle rychle a drasticky jídelníček, to může mít na žaludek hodně špatný vliv. Městské tržnice mají ale tu výhodu, že je hlídá policie, takže člověk alespoň ví, že to, co si koupí, skončí v jeho žaludku, a ne v břiše někoho jiného. Na ulicích je kradení jídla tak běžné, že už to nikdo ani nepovažuje za zločin. Navíc jsou městské trhy jediným místem, kde zákon dovoluje jídlo nabízet. Po městě je spousta soukromých prodavačů potravin, ale jejich zboží jim můžou kdykoliv zabavit. A ti, co si můžou dovolit uplatit policii, aby mohli dál obchodovat, musí počítat s neustálou hrozbou, že na ně zaútočí zloději. Ti navíc okrádají i zákazníky soukromých tržnic, statistiky dokázaly, že každý druhý nákup končí loupeží. Takže podle mě nestojí za to tak strašně riskovat kvůli pomíjivé radosti z pomeranče nebo požitku z vařené šunky. Jenže lidé jsou nenasytní: hlad je prokletí, které přichází každý den, a žaludek je bezedná jáma, díra veliká jako celý svět. Soukromým obchodníkům se proto přes všechny obtíže dobře točí kšefty, přesouvají se z jednoho místa na druhé, neustále jsou v pohybu, někde se na hodinku či dvě vynoří a pak zase zmizí z dohledu. Před jednou věcí tě ale musím varovat. Když už ti nezbude než pořídit si jídlo v soukromé tržnici, určitě se vyhni odpadlíkům, protože ti v podvádění neznají míru a jsou mezi nimi takoví, co ti prodají úplně cokoliv, jen aby na tom něco

trhli: vajíčka a pomeranče naplněné pilinami, láhve s močí předstírající, že je to pivo. Kdepak, není nic, co by tihle lidé neudělali, a čím dřív ti to dojde, tím líp na tom budeš.

Když takhle kráčíš po ulicích, pokračovala v psaní, musíš si pamatovat, že můžeš vždycky udělat jen jeden krok. Jinak nevyhnutelně upadneš. Musíš mít neustále otevřené oči a dívat se nahoru, dolů, dopředu i za sebe, hlídat si, jestli nejde někdo jiný, dávat si pozor na nepředvídatelné věci. Srážka s někým jiným může mít fatální následky. Dva lidé se srazí a vzápětí se začnou bít pěstmi. Nebo pro změnu upadnou na zem a vůbec se nepokusí vstát. Dřív či později totiž přijde chvíle, kdy už se prostě nepokusíš vstát. Tělo tě bolí, víš, a nedá se proti tomu nic dělat. A tady je to mnohem horší než kdekoliv jinde.

Zvláštní problém představují sutiny. Musíš se naučit zvládat neviditelné průrvy, nečekané hromady kamení, mělké vyježděné koleje, abys nezakopla nebo si neublížila. A pak jsou tu místa, kde se vybírá výpalné, takové celnice, ty jsou ze všeho nejhorší, to musíš být pořádně mazaná, aby ses jim vyhnula. Když se někde zřítí baráky nebo nahromadí odpadky, vyrostou uprostřed ulice obrovské kupy a zablokují všechny přístupové cesty. Lidé staví tyhle barikády ze všeho, co mají po ruce, pak na ně vylezou s holemi, puškami nebo cihlami a vyhlížíjí z těch hradeb případné kolemjdoucí. Mají ulici pod kontrolou. Když chceš projít okolo, musíš dát strážcům všechno, o co si řeknou. Někdy jsou to peníze. Někdy je to jídlo. Někdy sex. Bití je tu na denním pořádku a čas od času člověk slyší i o vraždě.

Nové celnice vyrůstají, staré mizí. Člověk nikdy neví, kterou ulicí se vydat a které se vyhnout. Město tě kouskem po kousku obírá o jistotu. Žádná cesta není jistá jednou provždy a přežít můžeš, jen když se dokážeš bez čehokoliv obejít. Člověk musí být schopný okamžitě, bez přemýšlení, pustit to, co zrovna drží, a dát se na ústup. Nakonec je to to jediné, na čem opravdu záleží. Z toho taky plyne, že se musíš naučit vnímat náznaky. Když nepomůžou oči, může se někdy hodit nos. Já už mám dost nepřírozeně vyvinutý čich. Přes všechny vedlejší účinky - náhlé mdloby, závratě, strach, který se mě zmocní, když se mi do těla opře náhlý poryv větru - mě čich chrání při zahýbání za roh, a to je snad nejnebezpečnější ze všeho. Celnice totiž vydávají zvláštní pach, který se naučíš rozeznávat, dokonce i na velkou vzdálenost. Hromady jsou navršené z kamení, cementu a dřeva a obsahují taky odpadky a kousky omítky, a slunce se pak do té skládky opírá, takže to všechno čpí a mokvá, déšť pracuje na omítce, ta se drolí a rozpouští, což taky vydává speciální odér, a když se to všechno spojí a působí na to střídavě vysychání a vlhko, celnice začne vydávat zvláštní zápach. Člověk si nesmí na nic zvyknout. Zvyky zabíjejí. I kdyby to člověk viděl stokrát, musí ke všemu přistupovat, jako by to nikdy předtím neviděl. Ať je to pokolikáté chceš, vždycky to musí být poprvé. Je to skoro nemožné, to je mi jasné, přesto je tohle základní pravidlo.

Člověk by řekl, že to dřív či později musí všechno skončit. Věci se rozpadají a mizí a nikdo nedělá nic nového. Lidé umírají a děti se nerodí. Nevzpomínám si, že bych za všechny ty roky, co tu žiju, viděla jediné

novorozeně. A přesto se pokaždé objeví noví lidé, kteří nahradí ty, co zmizeli. Valí se sem z venkova a vzdálených měst a tlačí před sebou vozíky vysoko naložené majetkem, s prskáním přijíždějí rozvrzanými autáky a všichni mají hlad, všem chybí domov. Dokud se ne naučí, jak to tady ve městě chodí, jsou z nich snadné oběti. Mnoho z nich stačí přijít o peníze hned první den po příjezdu. Někteří zaplatí za byt, který neexistuje, jiní se nechají přemluvit, aby zaplatili provizi za zprostředkování zaměstnání, na které nikdy nedojde, další utratí úspory za nákup jídla, z něhož se vyklube jen pomalovaná lepenka. A to jsou jen ty nejobyčejnější triky. Vím o chlápku, který si vydělává na živobytí tím, že stojí před starou radnicí a požaduje peníze po každém nově příchozím, co se podívá nahoru na věžní hodiny. Pokud dojde ke sporu, nastoupí jeho pomocník, který se tváří jako ňouma, sehraje etudu, v níž se podívá na hodiny a zaplatí, aby si cizinec myslel, že je to běžná praxe. Děsivé není to, že takoví podvodníci existují, ale to, že je tak snadné připravit lidi o peníze.

Těm, kteří mají kde bydlet, zase v jednom kuse hrozí nebezpečí, že o bydlení přijdou. Většina domů nikomu nepatří, a tak tu člověk nemá práva, jaká by měl, kdyby byl opravdovým nájemníkem; nemáš žádnou smlouvu, žádnou právní oporu, která by tě ochránila, když se do tebe někdo naveze. Nežřídka se tu stává, že lidi násilím vystěhují z jejich bytu a vyhodí je na ulici. Nějaká banda s puškami a pálkami na tebe vtrhne a oznámí ti, že máš vypadnout - tak co ti zbývá, když víš, že je nedokážeš přeprat? Říká se tomu nabourání do domu a ve městě bys našla jen málo lidí, kteří tímhle způsobem nikdy v životě nepřišli o domov.

Když máš kliku a tahle svérázná forma vyhnání se ti vyhne, padneš za oběť samozvaným majitelům domů. To jsou vyděrači, kteří terorizují snad každou čtvrt' ve městě a nutí lidi, aby jim platili za ochranu jen proto, aby směli dál zůstat ve svých bytech. Prohlásí, že jim barák patří, obyvatele oklamou a téměř nikdy nenarazí na odpor.

Ovšem pro ty, co žádný domov nemají, je situace ještě svízelnější. Nic takového jako nabídka volných pronájmů tu neexistuje. A přesto se realitkám docela daří. Každý den jim vycházejí v novinách inzeráty, v nichž nabízejí falešné byty, aby přilákali lidi do svých kanceláří, a tam od nich vybírají poplatky. Nejedna člověk už jim naletěl, a přece se pořád najde spousta lidí ochotných vydat poslední peníz a uvěřit takovým prázdným slibům. Brzy ráno přicházejí před kanceláře a trpělivě tam čekají ve frontě, někdy celé hodiny, jen aby si mohli na deset minut sednout s realitním makléřem a podívat se na fotky domů v ulicích lemovaných stromy, na pohodlné pokoje, na byty vybavené koberci a měkkými koženými křesly - na poklidné výjevy vyvolávající představu vůně kávy linoucí se z kuchyně, páry stoupající z plné vany, jasných barev květin stojících v květináčích na parapetu. A všem je zřejmě jedno, že tyhle obrázky byly pořízeny před více než deseti lety.

Spousta z nás se zase začala chovat jako děti. Abys mi rozuměla, ne že bychom se o to museli nějak snažit nebo že by si to někdo doopravdy uvědomoval. Jenže když se ztratí veškerá naděje, když člověk zjistí, že se musí vzdát i naděje na to, že by nějaká naděje ještě existovala, začne mít sklon zaplňovat ta prázdná místa sněním, dětskými představami a výmysly, jen aby

vůbec mohl jít dál. I pro ty nejtvrďší náтуры je těžké tomu odolat. Lidé bez okolků či varování najednou přestanou dělat to, co zrovna dělají, posadí se a začnou si vyprávět o touhách, které se v nich nahromadily. Jedním z nejoblíbenějších témat je pochopitelně jídlo. Často člověk zaslechne skupinku lidí, kteří si s puntičkářskou přesností vyprávějí o jídle, začnou s polívkou, přejdou k předkrmům a pomalu se propracovávají k zákuskům, zaobírají se každou přísadou a kořením, nejrůznějšími chutěmi a vůněmi, soustředěně probírají tu způsoby přípravy, tu zase to, jak jídlo ve výsledku působí od prvního náznaku chuti na jazyku k postupně sílícímu pocitu klidu a míru, když sousta putují hrdlem dolů a dostávají se do žaludku. Tyhle hovory někdy trvají celé hodiny a mají přesně stanovený průběh. Nikdy se například nesmíš začít smát a nikdy nesmíš hladu dovolit, aby tě přemohl. Žádná vzplanutí, žádné neuvážené vzdechy. Ty vedou k slzám, a nic nezkaží hovory o jídle rychleji než pláč. Jestli to má dopadnout dobře, musíš nechat mozek, aby naskočil na slova, která vycházejí z úst ostatních. Pokud tě slova dokážou pohltnout, zvládneš zapomenout na hlad a vstoupit do něčeho, čemu lidé říkají „oblast posilujícího vytržení“. Někteří lidé dokonce tvrdí, že ty hovory o jídle mají i nějakou výživnou hodnotu – argumentují pořádným soustředěním a odpovídající touhou uvěřit slovům, která účastníci pronášejí.

Tohle všechno patří do jazyka přeludů. V tomhle jazyce se dá mluvit o spoustě dalších věcí. Většinou to začne tím, že někdo řekne: Tak bych si přál. Přát si pak může úplně cokoliv, pokud to bude něco, co se nemůže stát. Tak bych si přál, aby slunce nikdy

nezapadlo. Tak bych si přál, aby mi v kapsách rostly peníze. Tak bych si přál, aby tohle město bylo zase jako za starých časů. Určitě ti už došlo, jak to funguje. Absurdní a dětinské věci, bezvýznamné a neskutečné. Obecně se tu lidé drží přesvědčení, že ať to vypadalo včera sebehůř, rozhodně to bylo lepší než dneska. A to, co bylo před dvěma dny, bylo lepší, než to, co bylo včera. Čím dál jdeš do minulosti, tím krásnějším a lákavějším se svět stává. Když se ráno vytrhneš ze spánku, musíš čelit něčemu, co je pokaždé horší než to, co tu bylo o den dřív, ale když se bavíš o světě, který tu byl, než jsi šla spát, můžeš snadno sama sebe přesvědčit, že dnešek je prostě jen další přelud, o nic skutečnější či neskutečnější než vzpomínky na všechny ostatní dny, které si člověk nese v sobě.

Rozumím tomu, proč lidé tuhle hru hrají, ale mě samotnou nepřitahuje. Odmítám tím jazykem přeludů mluvit, a když slyším, že se jím někdo jiný baví, jdu pryč nebo si přitisknu ruce na uši. Ano, hodně jsem se změnila. Určitě si vzpomínáš, jaká jsem byla hravá holčička. Nikdy ses nemohla nabažit mých povídaček o světech, které jsem si vymýšlela, abych si měla kde hrát. Hrad, odkud není návratu, Země smutku, Hvozd zapomenutých slov. Vzpomínáš si na ně? Tak strašně ráda jsem ti ty výmysly vyprávěla, snažila se, abys těm povídačkám věřila, a sledovala, jak se najednou tváříš vážně, když tě vedu od jedné fantastické scény ke druhé. Pak jsem ti řekla, že jsem si to celé vymyslela, a tys začala brečet. Myslím, že jsem tyhle tvoje slzy milovala stejně jako tvůj úsměv. Ano, nejspíš jsem byla trochu zlomyslná, dokonce už tehdy, když jsem nosila dětské šatičky, do nichž mě navlékala matka, a měla ta